

विमुक्त जाती भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागास प्रवर्ग या विभागातील विद्यार्थी, विद्यार्थीनी, शाळा, विद्यालय, संस्था, महाविद्यालय, विद्यापीठ इ. यांना मिळणाऱ्या शिक्षण फी, परीक्षा फी व निर्वाह भत्ता, शैक्षणिक पाठ्यक्रम/कोर्सेस व इतर बाबत तक्रार निवारण करण्यासाठी करावयाच्या अपील /पुनर्विलोकन अशी अर्धन्यायिक स्वरूपाची व्यवस्था निर्माण करणे.

महाराष्ट्र शासन

विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण विभाग

शासन निर्णय क्र. विभशा-२०१८/प्र.क्र.१३५ / शिक्षण

मंत्रालय, विस्तार भवन, मुंबई-३२

दि. १९ जून, २०१८

वाचा :- विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण विभाग, शासन निर्णय क्र. विभशा-२०१७/प्र.क्र.२६६/

विजाभज-२, दि. ०३/१०/२०१७

प्रस्तावना :-

राज्यात विमुक्त जाती व भटक्या जमातीच्या विशेष मागास प्रवर्गातील विद्यार्थी, विद्यार्थीनी, शाळा, विद्यालय, महाविद्यालय इ. यांना मिळणाऱ्या शिष्यवृत्ती, शिक्षण फी, परीक्षा फी व निर्वाह भत्त्याबाबत विद्यार्थ्यांसाठी शासनाने वेळोवेळी विहित केलेल्या अटी व शर्ती नुसार देण्यात येणाऱ्या शिक्षण फी, परीक्षा फी व निर्वाह भत्ता प्रचलित नियमानुसार विहित पद्धतीने देण्यात येत आहे. प्रचलित नियमानुसार विहित पद्धतीने शिक्षण फी, परीक्षा फी व निर्वाह भत्ता अनुज्ञेय आहेत. याबाबतची प्रकरणे प्रादेशिक संचालनालय व राज्यस्तरावर प्रलंबित राहतात. त्या अनुषंगाने मा. उच्च न्यायालयात या विषयी प्रलंबित असलेल्या याचिकांची संख्या सुद्धा मोठ्या प्रमाणावर निर्माण होत आहेत. सदर याचिकांचा निपटारा व त्यावर योग्य ती न्यायीक कार्यवाही करण्यासाठी शासनाचा वेळ, पैसा व मनुष्यबळाचा वापर होत असल्यामुळे, त्याचा प्रादेशिक संचालनालय व शासनाच्या नियमित कामकाजावर विपरीत परिणाम होत आहे. शासनाचे दृष्टीने ही बाब निश्चितच भुषणावह नाही.

विमुक्त जाती, भटक्या जमाती इतर मागासवर्ग व विशेष मागास प्रवर्ग या विभागातील शासन मान्यता प्राप्त अनुदानित आश्रमशाळा / निवासीशाळा/विद्यानिकेतन या मधील कर्मचाऱ्यांच्या तक्रारींचे अथवा अन्यायांचे निवारण करण्यासाठी करावयाच्या अपील/पुनर्विलोकन अशी अर्धन्यायिक स्वरूपाची व्यवस्था शासन निर्णय विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण विभाग क्र.विभशा-२०१८/ प्र.क्र.२६६/ विजाभज-२, दि.०३/१०/२०१७ अन्वये करण्यात आली आहे. त्याच धरतीवर या विभागाच्या विमुक्त जाती व भटक्या जमातीच्या विशेष मागास प्रवर्गातील विद्यार्थी, विद्यार्थीनी, शाळा, विद्यालय, महाविद्यालय, विद्यापीठ इ. यांना मिळणाऱ्या शिष्यवृत्ती, शिक्षण फी, परीक्षा फी व निर्वाह भत्ता शैक्षणिक पाठ्यक्रम व इतर कोर्सेस इ. बाबतच्या तक्रारींचा निपटारा करण्यासाठी अर्धन्यायिक स्वरूपाची व्यवस्था निर्माण करणे आवश्यकता वाटते. त्यामुळे संबंधित विद्यार्थी, विद्यार्थीनी, शाळा, विद्यालय, संस्था, महाविद्यालय, विद्यापीठ इ. यांना मिळणाऱ्या शिक्षण फी, परीक्षा फी व निर्वाह भत्ता, शैक्षणिक पाठ्यक्रम/कोर्सेस व इतर बाबत थेट न्यायालयात याचिका दाखल करतात.

या बाबींचा सर्वेकष विचार करुन या विभागाच्या विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागास प्रवर्गाचे विद्यार्थी, विद्यार्थीनी, शाळा, विद्यालय, महाविद्यालय, विद्यापीठ इ. यांना मिळणाऱ्या शिक्षण फी, परीक्षा फी व निर्वाह भत्ता, शैक्षणिक पाठ्यक्रम/कोर्सेस व इतर बाबींसंदर्भात त्यांना प्रशासकीय पातळीवरच न्याय मिळवून देण्याकरीता सक्षम प्राधिकारी यांचेकडे दाद मागण्यासाठी अपील/पुनर्विलोकन करण्याचे अधिकार प्रदान करण्याची व पर्यायाने प्रशासकीय पातळीवरील न्यायालयीन प्रकरणात घट करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :-

राज्यातील विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागास प्रवर्गाचे विद्यार्थी, विद्यार्थीनी, शाळा, विद्यालय, महाविद्यालय इ. यांना मिळणाऱ्या शिक्षण फी, परीक्षा फी, व निर्वाह भत्ता शैक्षणिक पाठ्यक्रम/कोर्सेस किंवा इतर विषयाबाबीसंदर्भात कोणत्याही प्रकारची तक्रार, निवेदन व इतर बाबी निवारण करण्यासाठी व त्याला न्यायाकरिता दाद मागता यावी, याकरिता सक्षम प्राधिकरणाकडे अपील/पुनर्विलोकन दाखल करण्याची तरतूद उपलब्ध करुन देण्यात येत आहे. त्यामुळे या विभागातर्गत विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागास प्रवर्गाचे विद्यार्थी, विद्यार्थीनी, शाळा, विद्यालय, महाविद्यालय इ. यांना मिळणाऱ्या शिक्षण फी, परीक्षा फी व निर्वाह भत्ता शैक्षणिक पाठ्यक्रम/कोर्सेस किंवा इतर कोणत्याही तक्रारीवर दाद मागण्यासाठी त्यांना खालील प्राधिकरणाकडे अपील/पुनर्विलोकन करण्याची तरतूद उपलब्ध करुन देण्यात येत आहे:-

१. विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागास प्रवर्गाचे विद्यार्थी, विद्यार्थीनी, शाळा, विद्यालय, महाविद्यालय, विद्यापीठ इ. यांना मिळणाऱ्या शिक्षण फी, परीक्षा फी व निर्वाह भत्ता, शैक्षणिक पाठ्यक्रम/कोर्सेस इ. बाबतच्या तक्रारी असल्यास अशा विद्यार्थी, विद्यार्थीनी, शाळा, विद्यालय, संस्था/महाविद्यालय, विद्यापीठ इ. यांनी प्रथमतः संबंधित प्रादेशिक उपायुक्त/ प्रादेशिक संचालक विजाभज, इमाव व विमाप्र यांचेकडे दाद मागावी. संबंधित प्रादेशिक उपायुक्त, समाजकल्याण यांनी अशा प्रकारचे निवेदन, तक्रारी किंवा अर्ज प्राप्त झाल्यानंतर त्यावर ३० दिवसाचे आत निर्णय घेवून आपला निर्णय सर्व संबंधितांना कळवावा.
२. प्रादेशिक उपायुक्त, समाजकल्याण यांनी ३० दिवसात निर्णय दिला नाही तर किंवा प्रादेशिक उपायुक्त, समाजकल्याण यांच्या निर्णयाने संबंधिताचे समाधान न झाल्यास त्यावर संचालक, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांचेकडे प्रथम अपील सादर करता येईल. संचालक, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण संचालनालय, पुणे यांनी त्यांचेकडे १५ दिवसात प्रथम अपील दाखल करावे व प्राप्त अपीलावर संचालक, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण संचालकनालय, पुणे यांनी ३० दिवसात निर्णय द्यावा.
३. संचालक, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण, पुणे यांनी ३० दिवसात निर्णय न दिल्यास किंवा संचालक, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण यांच्या संबंधिताचे निर्णयावर समाधान न झाल्यास संचालकांच्या निर्णयाच्या अनुषंगाने त्या निर्णयाविरुद्ध सचिव/ प्रधान सचिव / अ.मु.स, विजाभज, इमाव व विमाप्र

- कल्याण विभाग, मंत्रालय, मुंबई यांचेकडे निर्णयाचे तारखेपासून १५ दिवसांचे आत द्वितीय अपील करता येईल. सचिव, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण, यांनी सदर अपीलावर नियमानुसार सुनावणी घेऊन अपील प्राप्त झाल्याच्या तारखेपासून ६० दिवसात योग्य ती कार्यवाही करून अपीलावर निर्णय देणे बंधनकारक राहिल.
४. सचिव/प्रधान सचिव/अपर मुख्य सचिव, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण विभाग, मंत्रालय, मुंबई यांनी दिलेल्या निर्णयाने संबंधिताचे समाधान न झाल्यास त्या निर्णयाविरुद्ध या विभागाचे मा.मंत्री, (विजाभज) महोदयांकडे फेरनिरीक्षण (Review) साठी अर्ज/निवेदन करता येईल व मा.मंत्री (विजाभज) त्यांनी घेतलेला निर्णय अंतीम असेल.
५. संबंधित विद्यार्थी, विद्यार्थिनी, शाळा, विद्यालय, संस्था, महाविद्यालय, विद्यापीठ इ. त्यांना सर्वप्रथम उपलब्ध करून दिलेल्या अर्धन्यायिक (Quasi-Judicial) व्यवस्थेचा उपयोग करावा. तसेच शक्यतो न्यायालयात याचिका दाखल करण्यापूर्वी वरील नैसर्गिक न्यायतत्वाप्रमाणे केलेल्या अर्धन्यायिक स्वरूपाच्या तरतुदीचा उपयोग करून घ्यावा आणि नंतरच मा. न्यायालयात याचिका दाखल करावी.
३. त्याचप्रमाणे सर्व संबंधित क्षेत्रीय कार्यालयांनी सदरील आदेश राज्यातील सर्व संबंधिताचे निदर्शनास आणून द्यावेत.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०१८०६१९१७३९३३०१२२ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(भा.र.गावित)

सह सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत -

१. मा.राज्यपालाचे सचिव, राजभवन, मुंबई
२. मा.मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव
३. मा.मंत्री, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण यांचे खाजगी सचिव.
४. मा.राज्यमंत्री, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण यांचे खाजगी सचिव.
५. सचिव, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण यांचे स्वीय सहाय्यक.
६. संचालक, विजाभज, इमाव व विमाप्र कल्याण, संचालनालय, पुणे
७. आयुक्त, समाज कल्याण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
८. आयुक्त, अपंग कल्याण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
९. विभागातील सर्व सहसचिव/उपसचिव/अवर सचिव.

१०. मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद (सर्व)
११. प्रादेशिक उपायुक्त, समाज कल्याण विभाग, (सर्व)
१२. सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण, (सर्व)
१३. जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी, जिल्हा परिषद (सर्व)
१४. निवड नस्ती (शिक्षण).